Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Leksikologija i leksikografija I: Leksikografski postupak

Halilović, Senahid

2022-12-31

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

https://bastina.anubih.ba/items/6ca51dde-2a77-4899-84dc-e2515e45155a

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

https://bastina.anubih.ba/

DOI: 10.5644/PI2022.206.02

LEKSIKOGRAFSKI POSTUPAK U TRETMANU NJEMAČKIH PARONIMA U DVOJEZIČKOM RJEČNIKU

Alma Čović-Filipović, Minka Džanko
Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet
Franje Račkog 1
71 000 Sarajevo
alma.covic-filipovic@ff.unsa.ba
minka.dzanko@ff.unsa.ba

Apstrakt

Prilikom izrade savremenog, univerzalnog dvojezičkog bosansko-njemačkog rječnika uočen je niz leksičko-semantičkih izazova. Jedan od njih je i pojava paronimije. Budući da u literaturi postoje različite definicije paronimije, u ovom radu polazimo od definicije Storjohann (2021a, 2021b) prema kojoj su paronimi formalno, glasovno i/ili semantički slične riječi koje mogu imati i isti etimološki korijen (npr. *formal – formalistisch, kindisch – kindlich*). Prema istraživanjima ovog jezičkog fenomena paronimijski parovi zbog svoje bliskoznačnosti i glasovne sličnosti predstavljaju izvor nesigurnosti kako za govornike maternjeg jezika tako i za one koji uče njemački jezik. Međutim, postojeći bosansko-njemački, hrvatsko-njemački, srpsko-njemački dvojezički rječnici skoro uopće ne tretiraju ovaj fenomen niti eksplicitno, napomenom ili izdvojenim prozorom, niti implicitno – odgovarajućim postupkom distinkcije u značenju i upotrebi paronima u službi ekvivalenta. Ciljevi ovog rada su: 1. ponuditi konkretna rješenja u vidu leksikografskog postupka u tretmanu fenomena paronimije u mikrostrukturi Bosansko-njemačkog univerzalnog rječnika; 2. svojim promišljanjima potaknuti istraživanja ovog fenomena kao evidentne praznine u domaćoj i dvojezičkoj leksikografiji. Polazeći od odabranih paronimijskih parova u njemačkom jeziku iz elektronskog rječnika paronima Instituta za njemački jezik u Mannheimu, u kojem su njihove značenjske strukture jasno razgraničene i šematski prikazane, istražujemo njihov leksikografski prikaz u postojećim dvojezičkim rječnicima i predlažemo adekvatnije leksikografske postupke u cilju odabira odgovarajućeg ekvivalenta. Primjerice natuknica *bezbolno* u rječnicima se prevodi ekvivalentima *schmerzlos* i *schmerzfrei* sugerirajući tako da su te dvije riječi sinonimi i da se mogu jednakovrijedno koristiti u svakom kontekstu na njemačkom jeziku, iako se zapravo radi o paronimima.

Ključne riječi: dvojezički rječnik, paronimija, natuknica, ekvivalent, značenjska distinkcija

1. Uvod

Otkako se u modernoj leksikografiji fokus sa opisa jezika pomjerio na aspekte korištenja rječnika, zadaća leksikografa nije samo da precizno dokumentiraju značenja odnosno ekvivalente određenog jezika, već da pri tome povedu računa i o potrebama korisnika. Istraživanja iz prakse korištenja rječnika pokazuju, naime, da postojeći dvojezički rječnici nerijetko ne odgovaraju potrebama korisnika na zadovoljavajući način. O tome svjedoče brojni portali s temom jezičkih nedoumica na kojima korisnici uprkos konsultiranju rječnika ne mogu razgraničiti značenja pojedinih paronimnih izraza. Osim toga, korisnici nailaze i na situacije da se značenja paronima u različitim rječnicima navode potpuno oprečno (up. primjer *čitak* i *čitljiv* kod Patekar 2017: 164). Ovakvo stanje stvari je dovoljan indikator za to da paronimija kao jezički i kognitivni fenomen treba biti podrobnije razmotrena u lingvistici, posebno sa stanovišta leksikologije i leksikografije.

Leksikografski postupak kojim ćemo se baviti u ovom radu tretira paronimiju koja je dugo vremena marginalizirana ne samo u domaćoj (bosanskoj, hrvatskoj, srpskoj) (up. Tafra 2005) nego i u međunarodnoj lingvistici (up. Storjohann 2021b), a samim tim i u dvojezičkoj leksikografiji. Budući da u literaturi postoje različite definicije paronimije, u ovom radu polazimo od definicije Petre Storjohann (2021a, 2021b) prema kojoj su paronimi formalno, glasovno i/ili semantički slične riječi koje mogu imati i isti etimološki korijen (bos. *nečitljiv – nečitak*, *tehnički – tehnološki – tehnologijski*; njem. *formal – formalistisch, kindisch – kindlich – kindhaft*). Zbog svoje bliskoznačnosti i glasovne sličnosti paronimijski parovi imaju visok potencijal zamjenjivosti te predstavljaju izvor nesigurnosti kako za govornike maternjeg jezika tako i za one koji uče njemački jezik. Stoga su za definiranje paronimije, osim distinktivnih obilježja, također važni kulturološko iskustvo, enciklopedijsko i stručno znanje, kao i određeni vanjezički elementi u onim situacijama u kojima dolazi do nesigurnosti ili jezičke mijene (Storjohann 2019a: 3, Storjohann 2021b: 28). Prema istraživanjima provedenim u Institutu za njemački jezik u Mannheimu, opis i razgraničavanje značenja paronimijskih parova u njemačkim online-rječnicima (DUDEN, DWDS, Langenscheidt, PONS) oskudna su ili općenita, što u slučaju preklapanja referencijalnih područja paronimijskih parova izaziva komunikativne poteškoće ili pogrešno tumačenje značenja. U ovim rječnicima također nedostaju podaci koji povezuju lingvističko i vanjezičko znanje koje je nužno neophodno za ispravnu kontekstualnu

obradu paronimijskih parova i njihovo pohranjivanje u mentalnom leksikonu (Storjohann 2021b: 28).

Stoga u ovom radu polazimo od hipoteze da i postojeći bosansko-njemački, hrvatsko-njemački ili srpsko-njemački dvojezički rječnici ne tretiraju ovaj fenomen odgovarajućim postupkom distinkcije u značenju i upotrebi paronima u službi ekvivalenta. Na odabranim paronimijskim parovima u njemačkom jeziku iz elektronskog rječnika paronima Instituta za njemački jezik u Mannheimu, u kojem su njihove značenjske strukture jasno razgraničene i šematski prikazane, istražit ćemo njihovo polazišno značenje u Rječniku bosanskoga jezika autora Halilović, Palić i Šehović (2010) (uz konsultiranje Hrvatskog jezičnog portala), kao i leksikografski prikaz u jednom od referentnijih hrvatsko-njemačkih dvojezičkih rječnika, Hrvatsko-njemačkom rječniku autora Jakić i Hurm (1992). Ciljevi ovog rada su dvojaki. Kao prvo, želimo ponuditi konkretna rješenja u vidu leksikografskog postupka u tretmanu fenomena paronimije u mikrostrukturi Bosansko-njemačkog univerzalnog rječnika[1]. Kao drugo, želimo svojim promišljanjima potaknuti istraživanja ovog fenomena kao evidentne praznine u domaćoj i dvojezičkoj leksikografiji. Na taj način želimo dati doprinos zahtjevima moderne leksikografije, kao i udovoljiti potrebama različitih korisnika, učenika, studenata, nastavnika i prevoditelja.

2. O paronimiji

Paronimija, općenito govoreći, spada u kategoriju leksičke sličnosti u jeziku zbog koje izaziva nesigurnost kod korisnika jezika. U nekolicini radova koji su se njome bavili[2] tretirana je sa preskriptivnog stanovišta kao jezička greška:

> *Zbog izrazne sličnosti i zbog toga što su iz istoga semantičkoga razreda oni [paronimi] sadrže jak potencijal zamjenjivosti u istim kontekstima. Njihova je zamjena moguća, ali se smatra pogreškom.* (Tafra 2003: 439)

I u njemačkoj lingvistici priručnici poput Dudenovog "Leicht verwechselbare Wörter" (Riječi koje je lako zamijeniti) svjedoče o tome da se na paronimiju gledalo kao na slučaj neispravnog korištenja jezika odnosno neznanja

[1] Ovaj rad je dio projekta izrade prvog Bosansko-njemačkog univerzalnog rječnika na Univerzitetu u Sarajevu – Filozofskom fakultetu.

[2] Storjohann & Schnörch (2016: 137) ustvrđuju da je paronimija u lingvistici dugo vremena imala status pastorčeta.

koje je nužno korigirati. Osim toga, paronimija se posmatrala iz strukturalističkog ugla u jeziku kao sistemu, a zanemarivala se njena upotrebna i kognitivna strana (up. Mell, Schnörch & Storjohann 2019: 54). Situacija se mijenja kada se 2015. godine u Institutu za njemački jezik u Mannheimu pokreće projekat "Paronymwörterbuch" (Rječnik paronima) koji paronimiju izdvaja kao poseban fenomen proučavanja[3] i za razliku od ranijeg preskriptivnog i strukturalističkog pristupa paronimiju želi sagledati u stvarnoj jezičkoj upotrebi te je leksikografski dokumentirati na način najprimjereniji korisnicama i korisnicima rječnika.

Međutim, tražiti neki fenomen u korpusu znači poći od njegovog jasno utvrđenog pojma na temelju kojeg možemo prepoznati njegove manifestacije. Postavlja se dakle pitanje šta je to paronimija i kako je lingvistika definira. Odmah na početku treba istaknuti da pojam paronimije u naučnoj literaturi nije jednoznačno određen. Jedan od glavnih uzroka leži u tome što su različiti naučni pravci koristeći svoje pristupe iznjedrili definicije koje odstupaju jedna od druge (Schnörch 2015: 18; Lazarescu 1995: 85). Tako prema Lazarescu postoje dva globalna pristupa ovom fenomenu – jedan je lingvistički i bavi se ovom pojavom kao "izvorom grešaka u komunikacijskom procesu" (1995: 85), dok je drugi stilistički i paronimiju poima kao retoričku figuru, odnosno "namjernu igru riječi koja počiva na korištenju sličnosti zvučenja riječi" (ibid.)[4].

I unutar lingvističkog pristupa, koji je, kako smo ranije istakle, bio preskriptivistički i strukturalistički orijentisan, također nailazimo na neujednačenost u pojmovlju, nazivlju te definicijama (Lasarescu 1995; Patekar 2017; Tafra 2018). Tako Tafra određuje morfološka i značenjska obilježja kao ona koja čine bit paronima te ih prema bliskosti značenja naziva bliskoznačnicama: "*Bliskoznačnice* su najprimjereniji naziv za paronime jer su oni bliski izrazno i sadržajno zato što su istokorijenske riječi" (2018: 226). Da sličnost značenja, međutim, nije uvijek bitan kriterij, svjedoči sljedeća definicija iz Proleksis enciklopedije koju navodi Patekar (2017: 165): "[Paronimi su] riječ ili niz riječi sličan drugoj (drugima) no različit u značenju, npr. pozor – prozor – prizor" (Proleksis enciklopedija 2016).[5]

[3] U ranijim istraživanjima paronimija je obično istraživana u sklopu drugih leksičkih odnosa sličnosti poput homonimije, sinonimije i sl.

[4] "[...], als beabsichtigtes, auf der Ausnutzung der Klangähnlichkeit von Wörtern beruhendes Wortspiel" (Lazarescu 1995: 85).

[5] Patekarov (2017) pregled definicija paronimije koje je našao u rječnicima, priručnicima i jezičkom savjetu daje odličan uvid u raznolikost poimanja paronimije u hrvatskoj lingvistici.

Sličnu sliku nalazimo i na međunarodnom planu. Od neujednačenosti definicija paronimije (up. Lazarescu 1995; Schnörch 2015) do svrstavanja različitih leksičkih odnosa u ovaj fenomen poput lažnih prijatelja, homonima, homografa, pa čak i stilskih figura (up. Lasarescu 1995). Uprkos ovoj raznolikosti u poimanju paronimije unutar lingvističkog pristupa, ono što im je zajedničko (a što su autori njemačkog projekta *Paronimijski rječnik* s pravom uočili) jeste nedostatak empirijske osnove u sagledavanju ovog fenomena. Međutim, ukoliko se pođe od korpusa, tj. ukoliko se zauzme perspektiva jezičke upotrebe, dobija se jedna obuhvatnija slika ovog kompleksnog fenomena.

Ovaj novi korpusnolingvistički i kognitivni pristup, kako ga autori projekta nazivaju, istražuje paronime na velikim korpusima u njihovoj stvarnoj upotrebi i nastoji utvrditi kognitivne razloge zamjene ovih leksema. Ono što je tim pristupom uočeno jeste da strukturalističko-formalni kriteriji nisu dostatni za definiranje ovog fenomena. Naime, došlo se do saznanja da veliku ulogu u opisu paronima imaju i kontekst, komunikativne funkcije, pripadnost određenom diskursu, kao i vidljive promjene u upotrebi paronima (Mell, Schnörch & Storjohann 2019: 57). Povrh toga uočeno je i da kulturno iskustvo i enciklopedijsko znanje mogu igrati presudnu ulogu u tome da li je neki leksički par paronim ili ne: "Koje se riječi u pojedinom slučaju smatraju paronimima ovisi od nivoa obrazovanja i od društvenog, regionalnog kao i jezičkog okruženja dotičnih govornika" (Storjohann & Schnörch 2016: 136).[6] Konkretnije, uočeno je da paronimi nisu uvijek bliskoznačni, nego da štaviše mogu biti i antonimi, a da stupanj zamjenjivosti ovisi o razini enciklopedijskog znanja govornika (takav slučaj je npr. kod njemačkih paronima *konkav* i *konvex*, *Stalagmit* i *Stalaktit*). Pored toga ni morfološki kriterij ne mora uvijek biti prisutan, kao što je to slučaj kod *ethisch* i *ethnisch*. Konačno, ni zamjena paronima u govoru ne mora uvijek značiti i pogrešku u njihovom korištenju, već se naprotiv može raditi o tome da je paronimija dovela do jezičke mijene, tj. do pomjeranja u značenjskoj strukturi paronimijskih izraza usljed čega neki parovi u određenim kontekstima postaju sinonimi pa se samim tim njihova zamjena ne može smatrati greškom (up. Mell, Schnörch & Storjohann 2019).

S obzirom na gore navedeno, autori koji zastupaju korpusnolingvistički i kognitivni pristup predlažu definiciju koju preuzimamo i u ovom radu, a to je da su paronimi "glasovno i/ili semantički slične riječi koje mogu imati

[6] "Welche Wörter im Einzelnen als paronym zueinander empfunden werden, hängt vom Ausbildungsstand und vom sozialen, regionalen wie sprachlichen Umfeld der beteiligten Sprecher ab" (Storjohann & Schnörch 2016: 136).

i isti etimološki korijen (bos. nečitljiv – nečitak, tehnički – tehnološki – tehnologijski; njem. formal – formalistisch, kindisch – kindlich – kindhaft)" (Storjohann 2021a, 2021b). Ovi leksički parovi odnosno nizovi zbog svoje bliskosti u značenju i glasovnih sličnosti predstavljaju izvor nesigurnosti i zabune kako za govornike maternjeg jezika tako i za one koji uče strani jezik (Storjohann 2021b: 32).

Time se ovom definicijom postavljaju širi strukturalističko-formalni temelji na kojima počiva ovaj fenomen – ističe se njegov potencijal stvaranja nesigurnosti kod korisnika jezika dok je preskriptivistička perspektiva značajno ublažena (naziva ih se izvorom zabune a ne greškom).

Novi, empirijski pristup paronimiji nije rezultirao samo novom definicijom ovog fenomena, već i novom klasifikacijom paronima[7] koja najbolje pokazuje šarolikost ove leksičke pojave. Dok se raniji pristup klasifikaciji paronima zasnivao na morfološkim, odnosno formalističkim kriterijima, novi pristup paronimiju sagleda iz više uglova. Tako nova klasifikacija uzima u obzir i komunikativnu funkciju paronima, pripadanje određenom diskursu te njihova semantička obilježja (Mell, Schnörch & Storjohann 2019: 53). Njihov deklarirani cilj jeste da paronime analiziraju u njihovim kontekstima upotrebe, da obuhvate njihove višestruke međusobne odnose te da, konačno, ne ispuste iz vida razmjer i uzroke njihove zamjenjivosti (Mell, Schnörch & Storjohann 2019: 57). Ova klasifikacija razlikuje osam podtipova paronima[8] od kojih ćemo podrobnije predstaviti samo one koje analiziramo u ovom radu[9].

3. Podtipovi paronima

3.1. Paronimi sa istim morfološkim korijenom

Iako dijele isti korijen, radi se o paronimima koji se semantički izrazito različito ponašaju, što znači da se kod paronima ne mora uvijek nužno raditi o bliskoznačnicama. Značenjski se kreću od a) potpunih sinonima (liebenswert – liebenswürdig), preko b) sinonimije samo u nekim kontekstima (grazil – graziös) do c) potpuno različitih značenja (farbig – farblich). Tako se par

[7] Za stariji pristup i njegovu klasifikaciju vidi Lazarescu (1995: 88).

[8] Autori smatraju da ova tipologija nije potpuna, već da predstavlja prvo približavanje novoj tipologiji koja počiva na korpusnolingvističkom i kognitivnom pristupu (Mell, Schnörch & Storjohann 2019: 54).

[9] Za ostale tipove vidi Mell, Schnörch & Storjohann (2019: 58–66).

liebenswert – liebenswürdig ponaša kao sinonim u svim kontekstima, s tim što se u korpusu mogu uočiti neke preferencije koje se mogu, ali i ne moraju dokumentirati u dvojezičkim rječnicima, jer neće dovesti do zabune u komunikaciji. Primjera radi pridjevi *liebenswert* i *liebenswürdig* potvrđeni su u korpusu kao pridjevi koji stoje uz oznake za mjesta, no prvom se u takvim sintagmama daje prednost u odnosu na drugi.

Druga podgrupa ovog tipa jesu paronimi koji su samo u nekim kontekstima sinonimni. Tako je primjerice i sa *grazil – graziös*. Kada se odnose na osobe, radnje i pojavne oblike, radi se o sinonimima. Međutim, obavezno je istaći razliku za one kontekste kada se radi o referentima koji važe kao mali i lomljivi. Za takve kontekste nije moguće koristiti *graziös*. U ovaj podtip spada i par *scherzfrei* i *schmerzlos* koji ćemo podrobnije prikazati u analizi.

Konačno, u ovoj grupi se nalaze i istokorijenske riječi koje djelomično imaju i iste kolokatore ali različita značenja. Tako *farblich* i *farbig*, koja su oba izvedena od imenice *Farbe* (boja), imaju različita značenja – *farbig* označava referente kao šarene, dok *farblich* označava da je nešto u boji (za razliku od bezbojnih referenata) ili koje se tiče neke boje (ali nije šareno). Međutim, korpusna istraživanja su pokazala da se kod parova ovog tipa često javlja zamjena i to samo na način da se i *farblich* koristi u kontekstima u kojima se nešto želi označiti kao šareno. Obrnut slučaj nije zabilježen.

3.2. Paronimi koji karakterišu jezik struke i određeni diskurs

U ovaj tip spadaju parovi/grupe kod kojih su jasno uočljiva obilježja jezika struke odnosno određenih diskursa. Primjeri za politički diskurs su *national – nationalistisch, identisch – identitär*, za pravni diskurs *unehelich – nichtehelich – ausserehelich*, a za psihološki *antisozial – asozial – unsozial – dissozial*. I ovi paronimi se semantički različito ponašaju, a s obzirom da se primarno koriste u jeziku struke, zahtijevaju stručno (pred)znanje kada je riječ o razgraničenju njihovih značenja kada su ona različita. To je ujedno i razlog zašto dolazi do njihove zamjene kada ih laici, koji ne posjeduju stručno znanje npr. iz pravne struke, koriste u svakodnevnom jeziku. Tako je primjerice kod paronima *unehelich – nichtehelich – außerehelich*. Ovi paronimi se ponašaju kao sinonimi samo kada se koriste za osobe i stanja stvari i to u značenju onoga što postoji izvan braka, tj. vanbračno i kada se odnose na referente kao što su dijete, kći, sin, porijeklo, trudnoća i sl. Osim toga *unehelich* i *nichtehelich* odnose se na veze/zajednice koje nemaju status braka, kao npr. veza, zajednica i sl., dok se *außerehelich* u ovim kontekstima ne može

koristiti. Samo *nichtehelich* može se odnositi i na osobe koje su u vanbračnoj zajednici. Konačno *außerehelich* pored prvobitnog značenja posjeduje i značenje onoga što postoji pored braka, kao npr. afera, odnos, spolni odnos i sl. te time ima i negativnu konotaciju. Različita konotiranost ovih izraza stvara dodatnu nesigurnost jer se za značenje vanbračna (zajednica ili dijete) izrazi *nichtehelich* i *außerehelich* smatraju neutralnim, dok *unehelich* nosi ponekad negativnu konotaciju koja prije svega ima korijenje u historijskim tekstovima kada su takve zajednice i djeca kao potomci takvih zajednica bili stigmatizirani. Iz tog razloga u savremenim službenim i pravnim tekstovima izbjegava se izraz *unehelich*, a preferira izraz *nichtehelich*. U ovaj tip paronima spadaju i paronimi *autoritär – autoritativ* koje ćemo podrobnije razmotriti u analizi.

Na kraju možemo ustvrditi da i djelomičan prikaz nove tipologije paronima pokazuje da se paronimi ne mogu promatrati samo u okviru leksičkih odnosa, jer u slučaju dvojbe presudnu ulogu mogu igrati i vanjezički faktori i vanjezičko znanje. Osim toga, treba istaći da je novi pristup paronimiji, iako potekao iz ugla istraživanja njemačkog kao maternjeg jezika, itekako primjenjiv i u dvojezičkoj perspektivi. Želimo li izbjeći nedoumice koje paronimi stvaraju kod govornika njemačkog bilo kao maternjeg bilo kao stranog jezika, moramo uzeti u obzir nove spoznaje ovog fenomena i razmotriti adekvatnije rječničke opise datog fenomena, što će biti predmet sljedećeg, empirijskog dijela rada.

4. Analiza

Analizom su obuhvaćene bosanske natuknice prema sljedećoj tipologiji: 1) nativni leksemi koji ne spadaju u paronimijske parove u našem jeziku, ali imaju njemačke paronimijske parove kao ekvivalente; 2) internacionalni paronimijski parovi i u bosanskom i u njemačkom jeziku. Kao ekvivalenti obaju tipova utvrđeni su njemački nativni i internacionalni paronimijski parovi koji prema gore navedenoj klasifikaciji (v. poglavlje 3) spadaju u grupu paronima sa istim morfološkim korijenom (npr. *dringend – dringlich*, *schmerzfrei – schmerzlos*) i u paronime koji karakterišu jezik struke i određeni diskurs (*autoritär – autoritativ*, *effektiv – effizient*). Analizom je utvrđeno nekoliko mogućih leksikografskih postupaka za tretiranje paronimijskih parova u statusu ekvivalenata bosanskih natuknica koje u nastavku želimo predstaviti.

4. 1. Nativne bosanske natuknice – nativni paronimijski parovi kao ekvivalenti

Kao prvi primjer predstavljamo bosanski leksem *hitan.* U potrazi za opisom natuknice *hitan* u rječniku bosanskog jezika[10] utvrđeno je da se radi o monosemantičkoj riječi:

> **hȉtan** *prid*. [*Gjd*. hȉtna; *odr*. hȉtnī, *Gjd*. hȉtnōg(a), *komp*. hìtnijī] koji mora biti obavljen odmah, što prije; žuran, urgentan: ~ *sastanak*
> ***~tna pomoć*** služba brze medicinske pomoći; hitna (HPŠ 2010: 363)

U Hrvatsko-njemačkom rječniku[11] autora Jakić i Hurm (1992: 205) za ovu natuknicu se navodi niz ekvivalenata, između ostalog i paronimijski parnjaci *dringend – dringlich*:

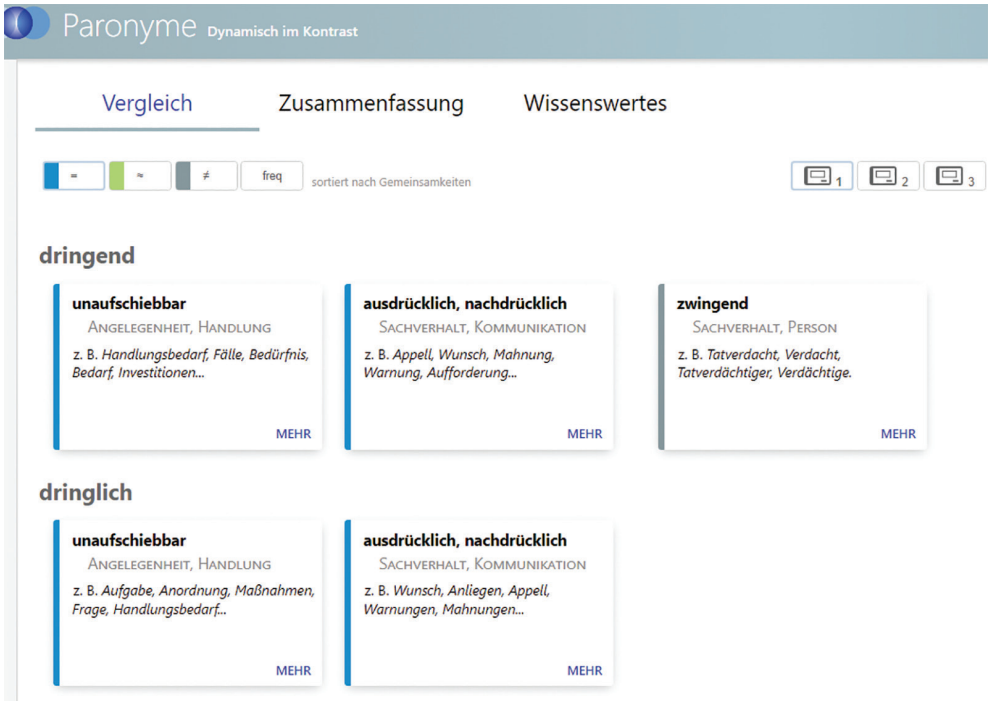
> **hȉtan** *eilig, dringend, dringlich, pressant, eilends* (JH 1992: 205)

No, uvidom u njemačke online-rječnike *duden.de* i *owid.de* ustanovljeno je da paronimijski parnjaci *dringend* i *dringlich* imaju po jedno značenje sa po dvije značenjske nijanse u Dudenu, dok paronimijski parnjak *dringend* u paronimijskom rječniku *owid.de* ima čak tri značenjske nijanse, u ovisnosti o referentu u vanjezičkoj stvarnosti.

dringend a) keinen Aufschub duldend, eilige Erledigung verlagend: dringende Arbeiten; b) zwingend, nachdrücklich: dringender Appell (duden.de)

dringlich a) unbedingt nötig, notwendig, keinen Aufschub duldend, eilige Erledigung verlagend: eine dringliche Angelegenheit, Aufgabe; b) nachdrücklich, eindrücklich: sich etwas dringlich wünschen (duden.de)

[10] Za potrebe rada primjere navodimo iz Rječnika bosanskoga jezika autora Halilović, Palić & Šehović 2010, u daljem tekstu HPŠ 2010.
[11] U daljem tekstu JH 1992.

Izvor: owid.de

Dakle, kada se ove dvije riječi odnose na situacije ili radnje u vanjezičkoj stvarnosti i upotrebljavaju sa kolokatorima "slučaj, potreba, investicija, zadatak ili mjera", njihovi sinonimi su *eilig, unaufschiebbar* (neodložno), a kada se odnose na stanje stvari ili komunikaciju, kao u primjerima sa kolokatorima "apel, želja, zahtjev ili opomena", njihovi sinonimi su *ausdrücklich, nachdrücklich* (izričit). Treća značenjska nijansa koju navodi paronimijski rječnik za riječ *dringend* jeste "jak", a javlja se u sintagmama *unter dringendem Verdacht stehen* – biti pod jakom sumnjom. Budući da leksem *hitan* u našem jeziku ne pokriva sve navedene značenjske nijanse njegovih njemačkih ekvivalenata, za ekvivalente bosanskog leksema *hitan* predlažemo stoga isključivo paronimijski par *dringend* i *dringlich* koji predstavljaju potpune ekvivalente bosanskog leksema. Navođenje dodatnih sinonima (eilig, pressant, eilends) – kao što to čine Jakić i Hurm (1992: 205) – korisnike bi navelo na njihovu pogrešnu upotrebu u njemačkom jeziku sa kolokatorima kao što su Appel (apel), Warnung (opomena) ili Forderung (zahtjev), budući da se pridjevi *eilig, pressant* ili pak *unaufschiebbar*, koji predstavljaju sinonime za jednu značenjsku nijansu natuknica *dringend* i *dringlich*, ne mogu koristiti u sintagmatskoj vezi sa navedenim kolokatorima. Temeljem svega navedenog

u primjeru (1) predlažemo sljedeći opis za bosansku natuknicu *hitan* u bosansko-njemačkom rječniku:

(1)

hitan dringend, dringlich: *radi se o ~nom pitanju* es handelt sich um eine dringende/dringliche Frage; *moramo donijeti ~ne mjere* wir müssen dringende Maßnahmen ergreifen; *treba uputiti ~ apel davaocima krvi* man soll einen dringenden Appell an Blutspender richten

**** hitna pomoć*** Erste/erste Hilfe; Rettungsdienst m (-[e]s, -e); *kola ~tne pomoći* Rettungswagen/Rotkreuzwagen m (-s, - *i* (austr.) Wägen

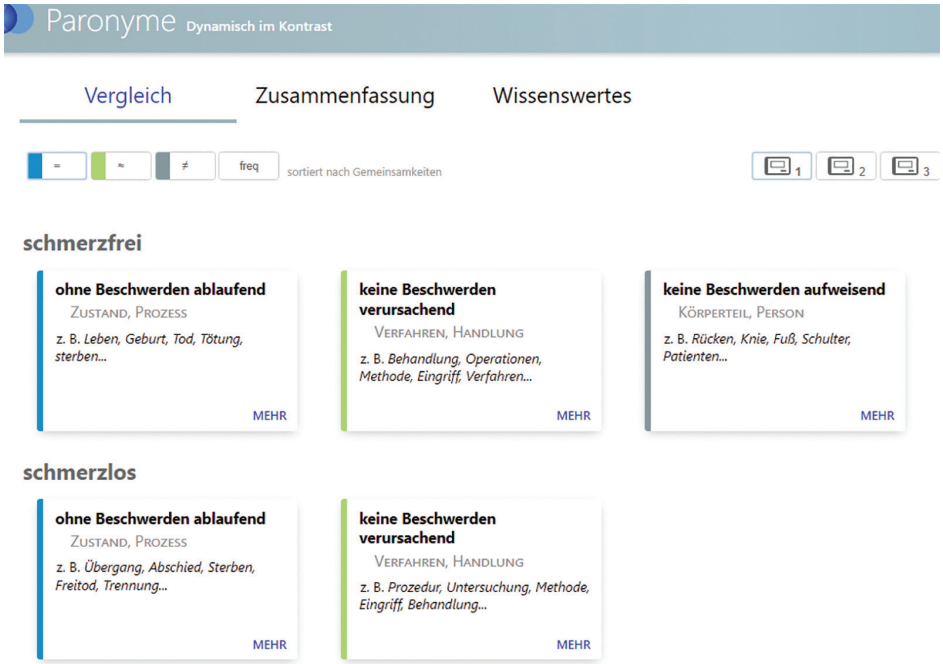
Za razliku od primjera (1), natuknica *bezbolan* u bosanskom jeziku (a i u hrvatskom) ima dva značenja, od kojih je jedno preneseno, dakle, radi se o osnovnom i prenesenom značenju:

bèzbōlan (**bèzbōlan**) *prid*. [*odr*. bèzbōlnī] **1.** koji je bez bola: *~lna terapija* **2.** *pren*. koji ne izaziva nikakve poteškoće: *~lno rješenje*, *~ proces* (HPŠ 2010: 60)

Uz ovu natuknicu u Hrvatsko-njemačkom rječniku autora Jakić i Hurm (1992: 20) navedena su dva ekvivalenta, paronimijski par *schmerzlos* i *schmerzfrei*. U rječničkom članku nisu navedeni sinonimi niti primjeri. Na taj način korisnicima se sugerira da su te dvije riječi potpuni sinonimi i da se mogu jednakovrijedno koristiti u svakom kontekstu na njemačkom jeziku. U njemačkom jeziku ova dva leksema imaju po jedno značenje (up. *duden.de*) i više značenjskih nijansi (up. *owid.de*):

schmerzfrei ohne Schmerzen, frei von Schmerzen (duden.de)

schmerzlos keine Schmerzen verursachend, ohne Schmerzen (duden.de)

Izvor: owid.de

Leksem *schmerzfrei* semantički je raznovrsniji i ima tri značenjske nijanse, od kojih su dvije sinonimne značenjskim nijansama leksema *schmerzlos*. Potpuna sinonimija se javlja u kontekstu etičkih, moralnih i religioznih diskusija, npr. o aspektima dostojanstvenog života i smrti (sa kolokatorima rastanak, rođenje, život, smrt, umiranje). Osim u kontekstu etike, ove dvije riječi imaju sinonimnu upotrebu i u medicinskom kontekstu kada neki proces ili radnja ne izazivaju tjelesne tegobe ili bol, kao što su tretman, operacija, metoda, zahvat ili pregled. Za razliku od prve značenjske nijanse koja podrazumijeva psihičku i fizičku bol, druga se isključivo odnosi na fizičku. Međutim, u kontekstima kada su referenti dijelovi tijela (leđa, stopalo, koljeno), može se koristiti isključivo leksem *schmerzfrei*. S druge strane, osobitost leksema *schmerzlos* ogleda se u njegovoj upotrebi u njemačkom jeziku u prenesenom značenju, te se jedino on koristi u frazeološkim izrazima kao što su *kurz und schmerzlos* (kratko i bezbolno) odnosno *schnell und schmerzlos* (brzo i bezbolno). U oba slučaja radi se, dakle, o adjektivima tvorenim od imenica uz pomoć sufiksoida *-frei* i *-los* koji mogu biti upotrijebljeni sinonimno, međutim ne u svakom kontekstu upotrebe. Kod paronimijskog para *schmerzfrei – schmerzlos* zabilježeno je djelimično preklapanje značenja. Reckenthäler (2019: 74) navodi da se u korpusu korištenom za izradu njemačkog paronimijskog rječnika

leksem *schmerzfrei* također koristi duplo češće od svog parnjaka *schmerzlos*. Uzevši u obzir njihovu sinonimijsku upotrebu kao i sve ostale razlike u značenju i referenciji, predlažemo sljedeći opis natuknice *bezbolan* u bosansko-njemačkom rječniku:

(2)
bezbolan 1. a) (stanje, proces, radnja) schmerzfrei, schmerzlos: ~ *zahvat* schmerzloser Eingriff; *~lna terapija* eine schmerzlose Therapie; **b)** (dio tijela) schmerzfrei: *vježbe za ~lna leđa* Übungen für schmerzfreien Rücken; *svi pacijenti imaju ~lno stopalo* alle Patienten haben einen schmerzfreien Fuß; **2.** (fig.) schmerzlos: *ovo je za sve učesnike brzo i ~lno rješenje* diese Lösung ist für alle Beiteiligten kurz und schmerzlos

Za prvo značenje bosanske natuknice *bezbolan* kao ekvivalente predlažemo paronimijski par u njemačkom jeziku unutar kojeg ćemo uz navođenje različitih referenata u vanjezičkoj stvarnosti u obliku glose razgraničiti njihovu različitu upotrebu. Tako ćemo unutar prvog značenja razgraničiti značenjske nijanse na osnovu konteksta upotrebe i referenta u vanjezičkoj stvarnosti na značenjske nijanse pod a) i b). Za prvu značenjsku nijansu, koja je sinonimna, a koja se odnosi na stanja, procese i radnje navest ćemo oba parnjaka: *schmerzfrei, schmerzlos*. Za drugu značenjsku nijansu, koja se odnosi na dio tijela, kao ekvivalent ćemo navesti isključivo *schmerzfrei*. Za drugo značenje bosanske natuknice u figurativnoj upotrebi koristit ćemo isključivo parnjak *schmerzlos*. Na taj način ćemo svim korisnicima koji uče njemački jezik i konsultiraju ovakav rječnik pružiti nedvojbene upute kako koristiti ekvivalente koji su istovremeno i paronimi u ciljnom jeziku.

4. 2. Internacionalni paronimijski parovi u izvornom i ciljnom jeziku

U bosanskom jeziku su, kao i u njemačkom, pored nativnih paronimijskih parova leksikalizirani i brojni internacionalni paronimijski parnjaci. Kao prvi primjer ćemo navesti paronimijski par *autoritaran – autoritativan* odnosno *autoritär – autoritativ.*

àutoritāran *prid*. [*odr*. àutoritārnī] koji zahtijeva bezuvjetno, potpuno pokoravanje autoritetu: *~rna vladavina*

~rni režim *pol*. *prav*. oblik vladavine u kojem je izvršna vlast vrhovni, neupitni autoritet

autoritär 1. a) totalitär, diktatorisch: *autoritäres Regime*; **b)** unbedingten Gehorsam fordernd: *autoritäre Erziehung*, *autoritärer Vater*; **2. a)** (veraltend) auf Autorität beruhend: *autoritäre Gewalt*; **b)** (veraltend) mit Autorität ausgestattet: *ein autoritärer Herrscher*

ȁutoritatīvan *prid*. [*Gjd*. ȁutoritatīvna, *odr*. ȁutoritatīvnī] **1.** koji ima autoritet, koji pokazuje autoritet: *~ direktor* **2.** koji se zasniva na autoritetu: *~vna odluka* (HPŠ 2010: 37)

autoritativ (bildungssprachlich) auf Autorität, Ansehen beruhend, maßgebend, aufgrund, mithilfe seiner Autorität, Stellung: der autoritative Umgangston des Dirigenten (duden.de)

Uporedimo li njihova značenja na bosanskom jeziku sa njihovim značenjima u Dudenovom online-rječniku, utvrdit ćemo sljedeće razlike i sličnosti: 1. za razliku od bosanskog jezika, leksem *autoritaran* na njemačkom ima dva značenja od kojih jedno ima tendenciju zastarijevanja. Osim toga, njemački leksem *autoritaran* ima dvije značenjske nijanse unutar prvog značenja od kojih se jedna odnosi na domenu pedagoškog odgoja. U slučaju leksema *autoritativan* razlika se ogleda u tome da se ova riječ u njemačkom jeziku koristi u kontekstu rukovodnog i odgojnog stila dijametralno suprotnom značenju riječi *autoritaran*.

Uvidom u Hrvatsko-njemački rječnik autora Jakić i Hurm (1992: 11) ustanovljeno je da je navedena isključivo natuknica *autoritativan* sa dva ekvivalenta: *autoritär* i *autoritativ* i primjerom: *autoritativni odgoj* "autoritäre Erziehung". I u ovom slučaju korisnicima se, dakle, sugerira da su te dvije riječi potpuni sinonimi i da se mogu jednakovrijedno koristiti u svakom kontekstu na njemačkom jeziku. No, razlike između ova dva paronimijska parnjaka prema najnovijim istraživanjima značenja i kontekstualne upotrebe ovog njemačkog paronimijskog para mnogo su dublje. Ovaj njemački paronimijski par pripada dvjema grupama paronima: paronimima sa istim morfološkim korijenom (Mell, Schnörch, & Storjohann 2019: 63) i paronimima karakterističnim za jezik struke odnosno kulturološki diskurs (ibid.: 64). Jedna od važnih karakteristika ovih posljednjih je tendencija za promjenom značenja. U posljednjih trideset godina neki od veoma čestih paronimijskih parova usljed razvoja tehnologije promijenili su odnosno proširili svoje značenje, kao što su: *viral – virulent – virologisch*, *virtuell – virtual*, *elektrisch – elektronisch* ili *autoritär – autoritativ* (Storjohann 2021b: 31, 46).

Krajem šezdesetih godina prošlog stoljeća njemačka riječ *autoritativ* (autoritativan) doživjela je promjenu značenja s ciljem svjesnog razgraničavanja i odmaka od riječi *autoritär* (autoritaran) koja je predstavljala tradicijski ustaljenu društvenu strukturu (Storjohann 2021b: 46). Ova riječ se prije svega u svom novom značenju koristila u diskursima sociologije, odgojne psihologije i pedagogije koje su tematizirale partnerske, liberalne pa čak i antiautoritarne koncepte i metode odnosa roditelja sa djecom, tj. jednog

općenito sociopedagoškog odnosa, koji se trebao razlikovati od onog prethodnih generacija. Oba paronimijska parnjaka potječu od zajedničke imenice *autoritet* i odnose se na rukovodeće i odgojne stilove. No, koncepti tih stilova se potpuno razlikuju. *Autoritär* (autoritaran) označava bezuvjetno, potpuno pokoravanje koji ne trpi otpor i ne pokazuje obzir prema potrebama drugih, dok *autoritativ* (autoritativan) znači da smjernice zadaje osoba s autoritetom, koja uvažava interese i samoostvarenje drugih i čije želje podržava. Ovakva upotreba riječi *autoritativ* (autoritativan) kasnije se prenijela i na kontekste politike, ekonomije i menadžmenta. Među govornicima njemačkog jezika nerijetko dolazi do zamjene ova dva pojma, odnosno *autoritativan* se često koristi sa značenjem *autoritaran.* Imajući u vidu kompleksnost ovog paronimijskog para u njemačkom jeziku zbog njihovog istog referentnog područja (rukovodeći ili odgojni stil i osobe), ali dijametralno suprotnih koncepata, kao i djelimično različite odnosno ne tako precizno razgraničene kontekste upotrebe u bosanskom jeziku (npr. domena sociologije i pedagogije odnosno koncepata različitih odgojnih stilova je potpuno zanemarena), kao ekvivalente ovih paronimijskih parnjaka predlažemo isključivo njemačke paronimijske parnjake *autoritär* odnosno *autoritativ* bez navođenja dodatnih ekvivalenata koji bi eventualno suzili jednu od istraženih značenjskih nijansi u njemačkom jeziku ili postojećih u bosanskom (kao npr. *diktatorisch* ili *totalitär* koji se mogu odnositi samo na režim ali ne i na odgoj).

(3)
autoritaran autoritär: *~rni režim* ein autoritäres Regime; *~rni odgoj* autoritäre Erziehung

(4)
autoritativan (uč.) autoritativ: *~vna odluka* autoritative Entscheidung; *~vni odgojni stil* autoritativer Erziehungsstil (ne prevoditi sa autoritär)

No, preduvjet za ispravno korištenje paronimijskih parova ovog tipa u svrhu prijevoda ili samostalne produkcije teksta/govora jeste posjedovanje općeg leksičkog znanja korisnika rječnika. Stoga se u svrhu razgraničavanja značenjskih razlika paronimijskih parova pored upotrebe kolokatora, kao veoma korisnog leksikografskog sredstva, mogu koristiti i naknadne leksičke napomene, kao npr. da bosanski leksem *autoritativan* ne treba prevoditi njemačkom riječju *autoritär.* Ovakav vid razgraničavanja ekvivalenata preporučujemo posebice za paronimijske parove koji prema istraživanju kod izvornih govornika njemačkog jezika zbog nepoznavanja značenjskih razlika odnosno stručnih termina izazivaju nedoumicu ili pogrešnu upotrebu.

Kao posljednji primjer poslužit će nam još jedan paronimijski par stranog porijekla u bosanskom i njemačkom jeziku, a to je *efektivan – eficijentan* odnosno *effektiv – effizient*. Za razliku od prethodnog primjera istog paronimijskog tipa, u bosanskom jeziku je leksikaliziran samo parnjak *efektivan* (v. HPŠ), dok je u hrvatskom jeziku leksikaliziran i parnjak *eficijentan* (HJP) kojim ćemo se za potrebe ovog rada i poslužiti. U našem jeziku leksem *efektivan* ima dva značenja koja su podudarna sa jednim značenjem leksema *effektiv* u njemačkom jeziku. Slične značenjske razlike postoje i kod leksema *eficijentan* i *effizient*, od kojih *eficijentan* u hrvatskom ima dva značenja, a *effizient* jedno.

efektīvan *prid*. [*odr*. ȅfektīvnī] **1.** stvaran, realan, istinit **2.** koji je učinjen, izvršen: ~ *plan*
~vna vrijednost *ekon*. stvarna vrijednost čega na tržištu (*supr*. nominalna vrijednost) (HPŠ 2010: 258)

eficijentan *prid*. **1.** koji je djelotvoran; uspješan; **2.** koji je sposoban; izvježban (HJP)

effektiv 1. a) wirksam, wirkungsvoll: *ein effektiver Schutz***; b)** lohnend, nutzbringend: *ein wenig effektives Unternehmen*; **2.** sich tatsächlich feststellen lassend, wirklich: *die effektiven Zinsen* (duden.de)

effizient (bildungssprachlich) (Fachsprache) wirksam un wirtschaftlich: *eine effiziente Methode* (duden.de)

Dvojezički rječnik autora Jakić i Hurm (1992: 137) bilježi, također, analogno bosanskom rječniku, samo leksem *efektivan* uz navođenje pukog niza ekvivalenata: *effektiv, tatsächlich, wirklich, wirksam, lohnend* koji preslikavaju značenja njemačke riječi *effektiv*, ali djelimično i prevazilaze značenje natuknice. Nadalje, uvidom u njemački paronimijski rječnik (*owid.de*) utvrđeno je da *effektiv* ima čak sedam različitih upotrebnih konteksta, dok ih *effizient* ima četiri.

Značenjske nijanse parnjaka *effektiv* u odnosu na različite referente vanjezičke stvarnosti jesu:

1. *effektiv* "ekonomski optimalno djelotvorno" u odnosu na ekonomske strukture, područja, procese;
2. *effektiv* "općenito uspješno" u odnosu na procese, strategije, činjenično stanje;
3. *effektiv* "očuvanje tehnoloških resursa" u odnosu na pogone, mašine;
4. *effektiv* "djelotvorno" u odnosu na savladavanje kriza, suzbijanje kriminala;
5. *effektiv* "medicinski djelotvorno" u odnosu na medicinu;

6. *effektiv* "ekološki održivo" u odnosu na mjere i resurse;

7. *effektiv* "realno, stvarno" u odnosu na finansije.

Njegov paronimijski parnjak *effizient* ima također prve tri značenjske nijanse koje se odnose na iste referente vanjezičke stvarnosti i kao takav može biti upotrijebljen sa manje ili više identičnim kolokatorima (kontrola, posao, učenje, tehnologija, motori itd.), dok se njegova četvrta značenjska nijansa odnosi na dobijanje energije. Iz predstavljane šeme značenjskih nijansi parnjaka *effektiv* možda ponajbolje proizlazi povezanost značenja, konceptualizacije i referenta vanjezičke stvarnosti. Eksplicitno imenovanje/navođenje referenta ili kontekstualnog framea (Fillmore 1976, 1977, cit. prema Storjohann 2019b: 87) omogućavaju korisniku s jedne strane razgraničavanje različitih konteksta upotrebe, a s druge strane mu služe kao principijelno konceptualna navigacijska struktura na osnovu koje ove informacije trebaju biti pohranjene u mentalnom leksikonu korisnika.

Uporedimo li još jednom značenja bosanskog i hrvatskog paronimijskog para *efektivno-eficijentno*, konstatujemo da natuknica *efektivno* i njemački ekvivalent *effektiv* mogu biti uzrok nesigurnosti kod korisnika odnosno mogu izazvati interferencijske greške prilikom prevođenja ili produkcije teksta. Naime, iako se ove dvije riječi gotovo identično pišu i slično zvuče, njihovo značenje u odnosu na referente u vanjezičkoj stvarnosti razlikuje se do te mjere da one imaju samo jedno podudarno značenje u kontekstu upotrebe u finansijama (što je 1. značenje bosanske natuknice i 2. značenje njemačkog ekvivalenta). U ovom slučaju bi za potrebe opisa ove natuknice trebalo istražiti njeno (prošireno) značenje i eventualne značenjske nijanse u savremenom korpusu bosanskog jezika i deskriptivno ga opisati u odnosu na objekte referencije. U tom smislu bi trebalo odgovoriti na pitanje da li se i na bosanskom jeziku leksem *efektivan* može koristiti u kolokacijama kao što su: *efektivna administracija, efektivni motori, efektivno učenje* sa značenjskom nijansom "djelotvoran, uspješan", a ne "realan, istinit". U skladu sa postojećim opisom natuknice *efektivan* u bosanskom i natuknice *eficijentan* u hrvatskom jeziku, predlažemo sljedeće rješenje:

(5)
efektivan *prid.* effektiv, faktisch, real, tatsächlich: (ekon.) *~vna dobit* effektiver Gewinn; *~vna kamatna stopa* effektiver Zins

(6)
eficijentan *prid*. **1.** effizient, effektiv, wirkungsvoll, wirksam, erfolgreich: *~tna metoda* effiziente/wirksame Methode; **2.** fähig, eingeübt

Kao ekvivalent sa značenjem "realan, stvaran, izvršen" predlažemo paronimijski parnjak *effektiv*, kao i sinonime *faktisch, real, tatsächlich* koji izražavaju isključivo jedno značenje njemačke riječi *effektiv.* U slučaju natuknice *eficijentan* za prvo značenje predlažemo oba parnjaka uz navođenje sinonima *wirkungsvoll, wirksam, erfolgreich* koji i u ovom slučaju sužavaju značenje paronimijskih parnjaka na njemačkom jeziku, dok za drugo značenje natuknice *eficijentan* predlažemo ekvivalente koji ne pripadaju značenjskom spektru njemačkog paronimijskog para. Budući da se u slučaju parova *efektivan – effektiv* i *eficijentan – effizient* radi o lažnim prijateljima (faux amis)[12], predlažemo da bosanski adjektiv *efikasan* posluži kao natuknica za prve tri sinonimne značenjske nijanse paronima *effektiv – effizient.*

> **èfikasan** (**efikasan**) <*lat*.> *prid*. [*Gjd*. èfikasna; *odr*. èfikasnī, *Gjd*. èfikasnōg(a), *komp*. efikàsnijī] **1.** koji ima sposobnost da postigne željeni rezultat; uspješan, djelotvoran: *u svom radu vrlo je ~sna* **2.** koji proizvodi ili ima sposobnost da proizvodi željeni učinak: *~sna metoda* **3.** *sport*. koji postiže mnogo golova ili koševa na utakmici: *~ igrač* (HPŠ 2010: 259)

> **(7)**
> **efikasan** wirksam, wirkungsvoll, effektiv, effizient: *~sna kontrola* eine wirksame Kontrolle; *~sno suzbiti epidemiju* eine Epidemie wirkungsvoll bekämpfen; *~sna metoda* eine effiziente Methode; *~sno učenje effektives/effizientes Lernen*

5. Zaključak i preporuke

Cilj ovog rada je bio utvrditi leksikografske postupke primjenjive za obradu bosanskih natuknica čiji su ekvivalenti njemački paronimijski parovi, uvažavajući njihove zajedničke i različite nijanse značenja sa aspekta konteksta, referenta vanjezičke stvarnosti i kolokatora. Analizom odabranih primjera ponuđena su adekvatnija leksikografska rješenja uz pomoć sljedećih leksikografskih strategija za tretiranje paronimijskih parova u statusu ekvivalenata bosanskih natuknica: 1) upotreba oba njemačka paronimijska parnjaka kao sinonimnih ekvivalenata uz navođenje kolokatora koji odražavaju izdiferencirane značenjske kontekste (hitno – dringend, dringlich), 2) upotreba jednog

[12] Pojava lažnih parova u dva različita jezika ima različite uzroke. Za uspostavljanje lažnih parova u dvama različitim jezicima postoje mnogi uzroci. Jedan od njih je sužavanje semantičkoga polja tuđice u jeziku primaocu. Drugi razlog je fonološko podudaranje leksema istog porijekla te formalno podudaranje gramatičkih i tvorbenih morfema kod izraza koji u dvama jezicima nisu potpuno ekvivalentni (up. Ljubičić 2011).

ili oba paronimijska parnjaka u jasno razgraničenim značenjskim nijansama (a. i b.) ili značenjima (1. i 2.) u ovisnosti o kontekstu upotrebe, referenata iz vanjezičke stvarnosti i kolokatora (bezbolan – schmerzfrei, schmerzlos); 3) upotreba jednog paronimijskog parnjaka uz navođenje kolokatora i naknadne leksičke napomene u svrhu njihovog ispravnog razumijevanja i korištenja (autoritativan – autoritativ); 4) upotreba jednog njemačkog paronimijskog parnjaka i njegovih sinonima kojima se značenje njemačkog paronimijskog parnjaka striktno sužava na značenje natuknice, s ciljem sprečavanja pojave lažnih parova u bosanskom i njemačkom jeziku (efektivno – effektiv). Primjena ovakvih leksikografskih sredstava ima za cilj uklanjanje jezičkih nedoumica kod korisnika kada je u pitanju prevođenje ili produkcija samostalnog teksta/govora. Cilj ovog istraživanja je također potaknuti daljnja istraživanja koja će popuniti postojeću prazninu u istraživanju paronimije u domaćoj i dvojezičkoj leksikografiji. Jedna od leksikografskih istraživačkih mogućnosti je istraživanje promjene (proširenja ili suženja) značenja paronimijskih parova u našem jeziku na korpusu savremenog bosanskog jezika, kao i nativnih bosanskih natuknica čiji su ekvivalenti njemački paronimijski parovi.

Izvori

Dudenredaktion. Duden online. <https://www.duden.de.> [15. 02. 2022]

Halilović, Senahid, Ismail Palić, Amela Šehović (2010), *Rječnik bosanskoga jezika*, Filozofski fakultet, Sarajevo

Hrvatski jezični portal online. <https://hjp.znanje.hr.> [15. 02. 2022]

Jakić, Blanka, Antun Hurm (1991), *Hrvatsko-njemački rječnik: s gramatičkim podacima i frazeologijom*, Zagreb, Školska knjiga

Paronyme – Dynamisch im Kontrast. Mannheim: Leibniz-Institut für Deutsche Sprache. <www.owid.de/parowb/> [12. 02. 2022]

Literatura

Fillmore, Charles J. (1976), "Frame semantics and the nature of language", u: Harnad, Stevan R., Steklis, Horst D., Lancaster, Jane ur., *Origins and evolution of language and speech*, 20–32.

Fillmore, Charles J. (1977), "The need for a frame semantics in linguistics", u: Karlgren, Hans, ur., *Statistical methods in linguistics*, 5–29.

Lazarescu, I. (1995), "Deutsche Paronyme", *Grazer linguistische Studien* 43, 85–93.

Ljubičić, M. (2011), *Posuđenice i lažni parovi. Hrvatski, talijanski i jezično posuđivanje,* FF press, Zagreb

Mell, R., Schnörch, U. & Storjohann, P. (2019), "Korpussemantische Einflussfaktoren auf Eigenschaften und Funktionen von Paronymen", *Deutsche Sprache* 47/1, 53–67.

Patekar, J. (2017), "Odnos norme i uzusa na primjeru paronima", *Rasprave. Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 43/1, 163–179.

Reckenthäler, S. (2019), "Zum Zusammenhang von Wortbildungsmuster und diskursiver Bedeutung", *Deutsche Sprache* 47/1, 68–81.

Schnörch, U. (2015), "Wie viele Paronympaare gibt es eigentlich? Das Zusammenspiel aus korpuslinguistischen und redaktionellen Verfahren zur Ermittlung einer Paronymstichwortliste", *Sprachreport* 31/4, 16–26.

Storjohann, P., Schnörch, U. (2016), "Verwechslungsfehler oder Wandel – sprachliche Veränderungen der Gegenwart und ihre lexikografische Dokumentation", *Acta Universitatis Carolinae Philologica* 4, 133–172.

Storjohann, P. (2019a) "Einleitung: Paronyme empirisch neu beleuchtet", *Deutsche Sprache* 47/1, 1–11.

Storjohann, P. (2019b), "'Paronyme – Dynamisch im Kontrast'. Ein kognitiv ausgerichtetes, multifunktionales, dynamisches Naschlagewerk", *Deutsche Sprache* 47/1, 82–94.

Storjohann, P. (2021a), "'Paronyme – Dynamisch im Kontrast' als Grundlage für ein bi- bzw. Multilinguales Wörterbuch leicht verwechselbarer Ausdrücke", *Sprachreport* 3, 32–39.

Storjohann, P. (2021b), "Lerner* innen und ihre neuen Nachschlagemöglichkeiten bei Unsicherheiten mit leicht verwechselbaren Ausdrücken", *Korpora Deutsch als Fremdsprache* 1/1, 25–50.

Tafra, B. (2003), "Leksičke pogreške zbog sličnosti", *Govor* XX, 1–2, 431–448.

Tafra, B. (2005), *Od riječi do rječnika*, Školska knjiga, Zagreb

Tafra, B. (2018), "Razgraničavanje istoznačnosti od bliskoznačnosti", *Od fonologije do leksikologije: Zbornik radova u čast Mariji Turk*, 341–356.

Posebna izdanja ANUBiH, OHN knjiga 48, 24-44.

LEXICOGRAPHIC TREATMENT OF GERMAN PARONYMS IN A BILINGUAL DICTIONARY

Abstract

In the process of creating a contemporary, universal bilingual Bosnian-German dictionary, a number of lexical-semantic challenges emerged. One of them is the occurance of paronyms which are defined in the literature quite differently. Following Storjohann's (2021a, 2021b) work on German paronyms, in this paper we define paronyms as formally, phonetically and/or semantically similar words that may have the same etymological root (e.g. *formal – formalistisch*, *kindisch – kindlich*). The previous research showed that paronymic pairs are a source of uncertainty for both native speakers and learners of German as a foreign language due to their semantic and phonetic similarity. However, the existing Bosnian-, Croatian-, or Serbian-German bilingual dictionaries rarely treat this phenomenon neither explicitly, with a note or a separate window, nor implicitly – by taking into account different conceptual referential aspects of the meaning and use of paronyms. The goals of this work are: 1. to offer concrete solutions for a lexicographic treatment of paronyms in the microstructure of the Bosnian-German universal dictionary; 2. to encourage further research into this phenomenon in order to fill an evident gap in domestic and bilingual lexicography. Data comes from the online paronym dictionary of German Language Institute Mannheim, in which their meaning structures are clearly delineated and schematically shown. We investigate their lexicographic presentation in existing bilingual dictionaries and propose more adequate lexicographic treatment in order to offer a more appropriate equivalent. For example, the entry *bezbolno* (painlessly) occurs in the existing dictionaries with the equivalents *schmerzlos* and *schmerzfrei*, suggesting that these two words are synonyms and can be used equally in any context in the German language, even though they are actually paronyms.

Key words: bilingual dictionary, paronyms, entry, equivalent, semantic distinction